

MARDİN'DE EVLİLİKLER

Meryem Bulut*

GİRİŞ

Mardin'de nüfusun çoğunluğu Kürt ve Arap Müslümanlardan oluşmakla birlikte Süryanilerin de ağırlığı vardır. Pek çok mezhep ve tarikat mevcuttur. Hıristiyan dinine mensup olan Süryanilerin çoğunluğu Ortodoks mezhebine bağlıdır. Müslüman ve Hıristiyan topluluklar dışında Yezidi topluluğu da vardır. Bölgede yaygın olarak Kürtçe, Süryanice ve Arapça konuşulmaktadır (Bilge, 2001: 104).

Evlilik, yeni akrabaların oluşmasına yol açtığı için evlenen kişilerin dışında pek çok akrabanın rol aldığı bir süreçtir. Evlilik ilişkisi kurulurken, evlenecek kişilerin dışında karar alındığı gibi evliliğin kurucu ritüeli, evlenecek kişilerin müdahil olmadığı bir dizi formalitelerden oluşur. Evliliğin toplum tarafından onaylanması anlamına gelen çeşitli törenler toplumdan topluma değişir (Emiroğlu, Aydın, 2003). Levi-Strauss'a göre evlilik gruplar arası dayanışma ve ilişkileri pekiştiren bir tür "değişim" sistemidir. Bu nedenle evlilik, ticaret, dostluk ve diğer ilişkilerinde bulunduğu gruplar arasında görülür. Eş seçimini, gruplar arası "tercih edilen", "izin verilen" ya da "yasak edilen" evlilik kuralları biçimlendirir. Tercihli evlilik kurallarının kesin olarak belirlendiği toplumlarda, evlilik bireyler arası bir sözleşme değil, gruplar arası bağlayıcı bir anlaşmadır (Timur, 1972). Akrabalık, onu uygulayan toplumun yapısının bütününe bağlıdır. Dolayısıyla özelliklerini dış etkenlerden değil toplumun içkin niteliklerinden alır (Levi-Strauss, 1983). Toplumun

* Dr. Ankara Üniversitesi

yapısına göre bazı toplumlarda belirli kesimler arasında evlilikler yasaklanmasına rağmen, bazı toplumlarda teşvik edilmektedir. Akraba evlilikleri, ülkemizde yaygın bir uygulamadır. Akraba evlilikleri çoğunlukla aşiret biçimi toplumsal örgütlenmenin sonucudur. Soy birliğini ya da siyasal bağı güçlendirdiği gibi başka kültürel değerlerden dolayı akraba evlilikleri tercih edilmektedir. Aile içi evlilik, yalnızca Türk kültüründe değil, Kuzey Afrika, Yakın Doğu, bazı Asya ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerinde görülen tercihli bir evlilik biçimidir. Oğuz Türklerinde dayı kızı ile çapraz kuzen evliliğinin tercih edildiği ancak Müslümanlığın kabul edilmesi ile birlikte Araplar'da evlenme geleneği olan amca kızıyla evlenmenin görülmeye başlandığı bilinmektedir (Tezcan, 2000).

Akraba evlilikleri yoğun olarak geleneksel toplumlarda gerçekleşir. Aşiret örgütlenmesi, kan bağı ve akrabalık yoluyla ilişkide bulunan insanları içine alır. Aşiret, varlığını akraba evliliği yoluyla sürdürür. Mülkiyetin parçalanmaması ve aile içinde kalması için akraba evlilikleri istenmektedir. Ülkemizdeki akraba evlilikleri, birçok Ortadoğu toplumuyla benzerlikler taşımaktadır. Bu tür evlilikler ailelerin, savunma birimini de güçlendirmektedir (Yalçın-Heckman, 2006). Akraba evliliklerinde malın yabancılara geçmemesi, toprağın parçalanmaması veya küçülmemesinin düşünülmesinin yanı sıra soyun özelliklerinin korunması düşüncesi egemendir (Tezcan, 2000). Akraba evlilikleri bir tür yaşlılık güvencesi olarak da görülmektedir. Akraba evliliklerinde kısırlık bir sorun olmadığı sürece, boşanma ve kuma uygulaması ile karşılaşılmamaktadır (Altuntek, 1993). Kuzen evlilikleri, yalnızca soyun ve mülkiyetin korunmasını sağlamaz, aynı zamanda kızın edipliliğini ve namusunu güvence altına alarak klanın şerefini korur. Türkler ve Araplar arasındaki namus ve şeref çözümlenmesinde sülalenin şerefine kız ya da kız kardeşler aracılığıyla taşındığına inanıldığından amca kızı ile evlilik özellikle Araplar arasında tercih edilmektedir (Meeker 1976, Akt: Yalçın-Heckman 2006).

Akrabalık; insanların toplumsal ve düşünsel ufuklarını belirleyen, insanlar arasında en gündelik, en sıradan davranış ve ilişki kalıplarını düşünülmeden yapılan bir "içgüdü" düzeyine getiren kapsamlı bir dünya görüşüdür. Bir kimlik, bir aidiyet, yaşa ve cinsiyete göre düzenlenmiş mekanizmadır. Bu mekanizma gündelik yaşamın en küçük gözeneklerine kadar sızmıştır (Tillion, 2005). Dolayısıyla akraba evliliği, ekonomik, siyasi ve ahlaki bir yapılanmayı içeren düşünce ve davranışlara yön veren kültürel bir uygulamadır. Bu kavramsal çerçevede araştırma, tarama modeli ile yapılmış ve aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır.

1. Kadınların evlenme yaşları, etnik kimliklerine göre değişmekte midir?
2. Kadınların evlenme şekilleri etnik kimliklerine göre değişmekte midir?
3. Kadınların akraba evlilikleri etnik kimliklerine göre değişmekte midir?

4. Kadınların eşlerinin akrabalık dereceleri etnik kimliklerine göre değişmekte midir?

5. Kadınların berdel durumu etnik kimliklerine göre değişmekte midir?

6. Kadınların evlilik kararını verenlerin yakınlıkları etnik kimliklerine göre değişmekte midir?

Yöntem: Bu araştırma görüşme tekniği yoluyla yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılmıştır.

Örneklem Grubu: Araştırmanın örneklem grubu, 2007 nüfus sayımı temel alınarak (TÜİK 2007) örneklem büyüklüğü hesaplama formülüne göre saptanmıştır. 0,03 hata payı ile hesaplanan araştırmaya 159 evli kadının alınması uygun görülmüştür. Araştırma, Mardin'e bağlı 10 ilçe ve 17 köyde, 15 Haziran ve 25 Haziran 2009 tarihleri arasında uygulanan görüşmeler ile elde edilmiştir.

Verilerin Analizi: Veri değerlendirme aşamasında açık uçlu sorulardan elde edilen veriler kodlanmıştır. Kodlama işlemleri yapıldıktan sonra elde edilen veriler tek yönlü frekans tabloları halinde sunulmuştur. Karşılaştırma tablolarına yer verilerek yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu: Araştırma Mardin'e bağlı 10 ilçe ve 17 köyde, 15 Haziran ve 25 Haziran 2009 tarihleri arasında 159 evli kadın ile kendi evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kadınların % 42,8'i kendisini Kürt, % 31,4'ü Arap, % 25,8'i Süryani olarak tanımlamıştır. Görüşme yapılan kadınların yaşlarının 17-41 ve daha üst yaşları arasında yer aldığı ve yaklaşık olarak yarısının okur-yazar olmadığı belirlenmiştir. Araştırmamızda yer alan kadınların % 40,5'nin akraba evlilikleri yaptıkları saptanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Kadınların evlenme yaşları	Sayı	Oran
12-15	68	42,8
16-19	56	35,2
20-23	25	15,7
24-27	9	5,7
28 ve üstü	1	,6
Toplam	159	100

TABLO: 1 KADINLARIN EVLENME YAŞLARI

Tablo 1’de görüşme yapılan kadınların yarısına yakınının 12-15 yaşları arasında, üçte birinin 16-19 yaşları arasında evlendikleri saptanmıştır. Kadınların yarısına yakınının okula devam etmeleri gereken bir yaşta evlendirildikleri tablolara yansımaktadır.

Kadınların evlenme şekilleri	Sayı	Oran
Görücü yöntemi ile	121	76,1
Anlaşarak	32	20,1
Kaçarak	4	2,5
Kaçırılarak	1	,6
Belirtmek istemeyenler	1	,6
Toplam	159	100

TABLO: 2 KADINLARIN EVLENME ŞEKİLLERİ

Tablo 2’de evli olan kadınların dörtte üçünün görücü usulü ile beşte birinin anlaşarak, %2,5’nin, kaçarak, %6’sının, kaçırılarak evlendikleri tespit edilmiştir. Kadınların büyük çoğunluğunun (% 76,1), görücü usulü ile evlendirildiklerini belirtmemiz olanaklıdır.

TABLO: 3 KADINLARIN EVLENMESİNE KARAR VEREN AİLE YAKINLARI

Kadınların evlenmelerine karar verilmesi	Sayı
Babalar	35
Anneler	1
Aile büyükleri	90
Kendisi	33

Tablo 3’de evli olan kadınların dörtte birinin (% 22) evlenmesine ve eşinin kim olacağına babası, yarısından fazlasının(% 56,6) evlenmesine aile büyükleri, yalnızca dörtte birinin (%20,8) evliliklerine kendilerinin karar verdikleri tablolara yansımıştır. Görüşülen kadınların büyük çoğunluğunun aile büyüklerinin kararlarıyla evlendirildikleri belirlenmiştir.

TABLO: 4 KADINLARIN EVLENME AŞMASINDA KARARLARI

Kadınların eşlerini isteme durumu	Sayı	Oran %
Eşleri ile isteyerek evlenenler	109	68,6
Eşleri ile istemeyerek evlenenler	26	16,4
Sorulmadan evlendirilenler	15	9,4
Aile büyüklerinin kararı ile evlenenler	9	5,7
Toplam	159	100

Tablo 4’de kadınların çoğunluğunun(% 68,6) eşlerini aile büyükleri seçmiş olsa da evlenmeyi kabul ettikleri görülmektedir. Azımsanmayacak sayıda kadının(%9,4) aileleri tarafından sorma gereği dahi duyulmadan, büyüklerin dediği olur anlayışı ile evlendirildikleri, % 16,4’nün istemedikleri halde evlendirildikleri tablolara yansımıştır. Bulgular, kadınların çoğunluğunun kendi yaşamları üzerinde karar alamadıklarının açık göstergeleridir.

TABLO: 5 KADINLARIN NİŞANLI KALMA SÜRELERİ

Kadınların nişanlı kalma süreleri	Sayı	Oran%
Hemen evlenenler	76	47,8
1-3 ay	28	17,6
6 ay- 1 yıl	44	27,7
1-2 yıl	8	5
2-3 yıl	3	1,9
Toplam	159	100

Tablo 5’de kadınların yarısına yakınının evlenmelerine karar verilir verilmez evlendirildikleri, dörtte birinin 1-3 ay arası nişanlı kaldıktan sonra evlendirildiklerine dair bulgular tablolara yansımıştır. Burada nişanlılık süresinde vazgeçme ya da kadınların namusuna ilişkin herhangi bir söz gelmemesi veya nişanlıdan ayrılma olasılığına karşın, nişanlı kalma süresi ya olmamakta ya da çok kısa tutulmaktadır. Söz kesimi ile düğün arasının fazla uzatılmamasına ilişkin bulgularımız, Beşikçi’nin kırk yıl önce yaptığı araştırmanın (Beşikçi, 1969) bulguları ile örtüşmektedir. Bu konuda neredeyse hiç

değişme olmamış ve nişanlılık süresine dair uygulamalar aynen devam etmektedir. Çeşitli etkenlerden dolayısıyla kadının toplumsal konumunun değişmemesi, geleneksel uygulamanın uzun yıllar sürdürülmesinde etkili olmuş olabilir.

TABLO: 6 KADINLARIN EŞLERİNİN AKRABALIK DERECELERİ

Kadınların eşlerinin akrabalık dereceleri	Sayı	Oran
Amca çocukları	27	41,5
Teyze çocukları	7	10,9
Dayı çocukları	7	10,9
Hala çocukları	4	6,3
İkinci derece kuzen olanlar ile evli olanlar	20	31,3
Toplam	65	100

Görüşülen kadınların yarısına yakınının (% 40,5) akraba evliliği yaptığı tespit edilmiştir. Tablo 6'da akrabaları ile evli olan kadınların çoğunluğunun amcalarının oğullarıyla evli oldukları görülmektedir. Bu sonuçlar diğer yazarların bulgularıyla örtüşmektedir. Türkiye'de evli çiftlerin yaklaşık üçte birinin akrabaları ile evli olduğu saptanmıştır. Akraba olan eşlerin %80'i kardeş çocuklarıdır. Bizim bulgularımızda akraba evliliği yapan kadınların %68,7'sinin kuzenleriyle evli oldukları saptanmıştır. Akraba evliliklerine Doğu Anadolu'da, Batı Anadolu'ya göre iki katı daha fazla karşılaşmak mümkündür(Timur, 1972). Khuri'ye göre dışarıdan yapılan evliliklerin tersine amca kızı ile yapılan evlilikler, kadınların geniş ailenin daha küçük birimlere parçalanmasına etki etme problemlerini hafifletmekte ve evlilikten önceki ilişkilerin aynı şekilde sürdürülmesini sağlamaktadır (Yalçın-Heckman, 2006).

TABLO: 7 EVLİLİKLERDE BERDEL DURUMU

Berdel (berder) olanların yakınlıkları	Sayı	Oran %
Kardeşler arasında	23	95,8
Babanın kızını değiştirmesi	1	4,2
Toplam	24	100

Araştırmamızda görüşülen kadınların, % 14,5'nin berdel yoluyla evlendirildikleri ve bunların % 95,8'nin kardeşler arasında değişik yapıldığı tablolara yansımıştır. Tablo 7'ye yansıyan oranlarda görüldüğü gibi bir kadın, babasının ikinci evliliği için değiştirilmiştir.

Erkek 35 yaşında (görüşme yapılan kadının eşi), “Kız kardeşimi öldürmemek için kaçtığı adamın kız kardeşiyle evlendim. Kız kardeşim istemediğimiz bir adamla kaçtı. Getirdik tekrar kaçtı. Öldürmeyi denedim saklandı. Tekrar denediğimde öldüremeyeceğimi anladım. Sevdiğimden ayrılarak kardeşimin kaçtığı adamın ailesinin önerisi üzerine kızları ile evlendim. Ayrıca o günün koşullarında yüklü miktarda para verdiler. Eşimin ve benim bu evliliği kabul etmemizin dışında başka seçeneğimiz yoktu. Evlenmeseydim ya da öldürmeseydim, ailele buralarda yaşayamazdık. Başımız eğik kalırdı.”

Örnek olayda olduğu gibi berdel uygulaması kız kaçırma sonucu taraflar arasında gelişen çatışma durumlarında uzlaşma yaratmaktadır. Ayrıca kan davalarında bir çözüm aracı olarak uygulanmaktadır. Berdel biçimi evliliklerde, bir çiftin evliliği üzerinde yapılan anlaşmaya, diğer çift de uymak zorunda olduğundan dengeleyici bir yön bulunmaktadır. Berdel uygulaması, iki tarafı karşılıklı olarak birbirine bağladığından, evliliklerin sürmesini sağlamaktadır. Bir tarafın gelinlerine iyi davranmasını diğer tarafın iyi davranmasına bağlayarak kadınların evlilikteki durumlarını diğer evliliklere göre kolaylaştırmaktadır. Ancak bu karşılıklı sürdürülmesi gereken evlilik, bazı evliliklerde kadınlar için bir azap haline gelmektedir. Örneğin eşinden her gün şiddet gören bir kadın durumunu özellikle ailesinden saklamaktadır. Ailesinin öğrenmesi durumundan karşılıklı olarak evliliklerinin bozulacağından ve aileler arası uzun sürecek bir husumetin doğacağından endişe etmektedir. Bu evlilik amca çocukları arasında berdel uygulaması yoluyla yapılmıştır. Akriba evliliklerinde, özellikle berdel uygulamasında kötü giden evlilikleri sonlandırmak neredeyse olanaksız görünmektedir.

TABLO: 8 DİNİ NİKAHI YAPTIRMA ZAMANLARI

Kadınların dini nikahlarının yaptırılması	Sayı	Oran%
Nişan töreninde	14	8,8
Düğün töreninde	143	89,9
Ne zaman yapıldığını bilmeyenler	2	1,3
Toplam	159	100

Tablo 8'de kadınların çoğunluğunun(% 89,9), dini nikahlarının düğün töreninde

yapıldığı görülmektedir. Türkiye’de insanlar evliliklerinde, hem resmi nikah, hem de dini nikah uygularlar. Özellikle kırsal alanlarda, evliliğin geçerli olması için imam nikahının yapılması gerekir. Bulgular İlbars’ın (1991) değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. İki kadının imam nikahını aileleri kadınlara söylemeden yaptırtmışlardır. Bazı ailelerin, nişanlıların birbirleriyle görüşebilmelerine olanak sağlamak amacıyla nişan töreninde imam nikahı yaptırtmaktadırlar.

TABLO: 9 KADINLARIN RESMİ NİKAH YAPTIRMA DURUMLARI

Resmi nikahlarının yaptırılması	Sayı	Oran %
Düğünde	41	25,8
Çocuk doğduktan	40	25,2
Çocuk okula başlarken	26	16,4
Düğünden önce yaptıranlar	39	24,5
Resmi nikahları olmayanlar	13	8,1
Toplam	159	100

Tablo 9’da kadınların yalnızca dörtte birinin(25,8) resmi nikahlarının düğünlerinde yapıldığı saptanmıştır. Kadınların % 25,2’sinin, çocukları doğduktan sonra % 16,4’ünün, çocukları okula başlarken resmi nikah yaptırdıkları tabloya yansımıştır. Araştırmamızda yer alan kadınların % 24,5’inin resmi nikahlarını düğünden önce yaptırttıkları belirlenmiştir. Dini nikah evlilikler sırasında hemen yapılırken, resmi nikah çocukların doğumu ya da okula başlaması gibi zorunluluk yaratan durumlarda gerçekleştirilmektedir. Zorunluluk duyulduğunda resmi nikah yaptırma hem köylerde hem de ilçelerde yaygın olarak görülmektedir. Süryani cemaatinin neredeyse tamamına yakınının resmi nikahlarını düğünden önce yaptırttıkları görüşmelerde elde edilmiştir. Dini nikahları ise düğün sırasında yapılmaktadır. Süryanilerde resmi nikahın önce yapılmasına karşın dini nikah yapılmadıkça evlilik kabul görmemektedir. Araplar ve Kürtler arasında evliliğin onay görmesi için dini nikah zorunludur. Resmi nikahtan önce dini nikah yapılmakta çiftlerin evliliği onaylanmaktadır. Ancak çocukların doğumu, okula gitmesi ya da sağlık sıkıntıları nedeniyle sigortaya gereksinim duyulması gibi zorunluluklar ortaya çıkınca resmi nikah yapılmaktadır.

TABLO: 10 EVLİLİKLER SIRASINDA BAŞLIK PARASI ALINMASI

Kadınlara başlık parası alınması	Sayı	Oran %
Başlık parası alınanlar	65	40,9
Başlık parası alınmayanlar	68	42,8
Akraba oldukları için başlık parası alınmayanlar	8	5
Berdel olduğu için başlık parası alınmayanlar	18	11,3
Toplam	159	100

Tablo 10’da kadınların yaklaşık yarısına yakınının ailesinin, erkek tarafından başlık parası aldıkları görülmektedir. Kadınların %5’inin akraba oldukları için kadınların % 11,3’ünün berdel yoluyla evlendirildikleri için erkek tarafından başlık parası alınmadığı belirlenmiştir. Ancak akraba ve berdel yoluyla gerçekleşen evliliklerde başlık parası alınmadığına dair genel bir sonuç çıkartılmamalıdır. Akraba evliliği yapanların bazılarında olduğu gibi berdel yoluyla evlenenlerin bazılarında da başlık parası alındığı görüşmelerden tespit edilmiştir. Akraba ve berdel evliliğinde, başlık parasının miktarı erkek tarafını ezmese de bazı aileler tarafından uygulanmaktadır. Kültürel değerlerde, evliliğin gerçekleşmesi için birtakım yolların izlenmesi gerekir. Başlık parası bunlardan birisidir. Başta Afrika ülkelerinde olmak üzere uygulanan başlık uygulaması çeyizden daha fazla yaygındır. Damadın ailesi, damadın gelinin emeği ve üreme gücü üzerinde haklarının karşılığı olarak gelinin ailesine kaynak aktarmakla yükümlüdür (Eriksen, 2009). Mardin’de damadın ailesinde para alma geleneği, süt hakkı adıyla Kürtler arasında, başlık parası adıyla Arap ve Yezidiler arasında sürdürülmektedir. Süryaniler arasında geline getirilecek hediyelerin (takı) miktarı konuşulsa da başlık parası alındığına dair bulguya rastlanmamıştır.

TABLO: 11 KADINLARIN ETNİK KİMLİKLERİNE GÖRE EVLENME YAŞLARI

Evlenme Yaşı	Kürt	Arap	Süryani	Toplam %
12-15 yaş	39,7	30,9	29,4	100
16-19 yaş	35,7	39,3	25	100
20-23 yaş	52	24	24	100
24-27 yaş	88,9	0	11,1	100
28 ve üstü	0	100	0	100
Toplam	42,8	31,4	25,8	100

Tablo 11’de, 12-15 yaşlarında evlenen kadınların en çok Kürt kadınlar arasında

olduğu tablolara yansımıştır. Ancak küçük yaşlarda evlilik, hem Arap hem de Süryani kadınlar arasında yüksek oranda görülmektedir. Evlilik yaşının 12-14 yaşlarına kadar düştüğü tablolara yansımıştır. Bu yaşlardaki kız çocukları geleneksel değerlerin kuşatması altında eğitim kurumlarından alınarak evlendirilmektedirler. Diğer yandan kız çocuklarının erken evlendirilmeleri ile ailenin namusuna söz getirilmesinin de önüne geçilmektedir.

TABLO: 12 KADINLARIN ETNİK KİMLİKLERİNE GÖRE EVLENME ŞEKİLLERİ

Evlenme Şekli	Kürt	Arap	Süryani	Toplam %
Görücü	42,1	28,9	28,9	100
Anlaşarak	46,9	40,6	12,5	100
Kaçarak	25	50	25	100
Kaçırılarak	0	0	100	100
Diğer	100	0	0	100
Toplam	42,8	31,4	25,8	100

Tablo 12’de görücü usulü ile yapılan evliliklerin en çok Kürt kadınlar arasında olduğu görülmekle birlikte Arap ve Süryani kadınlar arasında da yaygın olduğu saptanmıştır. Anlaşarak evlenen kadınların çoğunluğunun Kürt kadınlar arasında olduğu, en az oranda da Süryani kadınlar arasında olduğu bulunmuştur. Kaçarak evlenenlerin çoğunluğu Arap kadınlardır. Kaçarak yapılan evliliklerde aileler, daha sonra düğün yapmaktadır. Bu konuda Kürt ve Süryani kadınların oranları aynıdır. Kaçırılarak evlendirilen bir kadının ise Süryani topluluğuna mensup olduğu belirlenmiştir. Teyzesinin oğlu ile evlendirilmek için akrabaları tarafından Suriye’den kaçırılarak getirilmiştir. Arap ve Kürt kültürlerinde karşılıklı kız alıp vermeler gerçekleşmesine rağmen, Süryaniler arasında Müslümanlar ile evlilik kesinlikle onaylanmamaktadır. Süryani kadınlar arasında evlilik yoluyla Suriye’den gelen pek çok kadın ile karşılaşmıştır.

TABLO: 13 ETNİK KİMLİKLERİNE GÖRE AKRABA EVLİLİĞİ DURUMU

Akraba evliliği durumu	Kürt	Arap	Süryani	Toplam %
Akraba evliliği yapanlar	44,6	33,8	21,5	100
Akraba olmayanlar	41,5	29,8	28,7	100
Toplam	42,8	31,4	25,8	100

$P = ,610 > ,05$ gruplara ilişkin yüzdeler arasındaki farklar anlamlı çıkmamıştır.

Tablo 13’de akraba evliliği yapanların % 44,6’sının Kürt kadınlar olduğu, % 33,8’nin Arap kadınlar oldukları belirlenmiştir. Kuzen evlilikleri Kürt ve Arap kültürel

değerlerinde tercih edilen evlilik biçimidir. Diğer yandan yakın akrabalar arasında evlilik yasak olmasına karşın Süryani nüfusunun azalmasından dolayı kilise, kuzen evliliklerine (amca, dayı, hala, teyze çocukları) izin vermiştir (Şimşek, 2003). Bulgularımızda Süryani kadınların % 21,5'nin akraba evliliği yaptıkları görülmektedir.

TABLO: 14 AKRABASI İLE EVLİ OLANLARIN YAKINLIK DERECELERİ

Akrabası ile evli olanların yakınlıkları	Kürt	Arap	Süryani	Toplam %
Amca çocukları	51,9	33,3	14,8	100
Teyze çocukları	42,9	42,9	14,3	100
Dayı çocukları	71,4	14,3	14,3	100
Hala çocukları	25	25	50	100
İkinci derece akrabaları	30	35	35	100
Toplam	44,6	33,8	21,5	100

Tablo 14'de amca çocukları ile evlenenlerin en çok Kürt kadınlar arasında olmak üzere Arap kadınlar ve en düşük Süryani kadınlar arasında oldukları belirlenmiştir. Teyze çocukları ile evlenenlerin hem Arap kadınların hem de Kürt kadınların arasında olduğu, en az Süryani kadınlar arasında olduğu bulunmuştur. Dayı çocukları ile evlenenlerin en çok Kürtler arasında olduğu saptanmıştır. İkinci derece akrabaları ile evlenen kadınların üç kültürde de aynı oranda oldukları tablolara yansımıştır. Akraba evliliği yapılmasını; etnik ve dinsel kimlikle ilişkilendirilemeyeceği açık bir şekilde bulgularda görülmektedir. Özmen'e göre Süryaniler arasında birinci derece akrabalar ile evlilik yaşayının olmasına rağmen Süryani nüfusunun azalması sonucunda 1980'lerden itibaren akraba evliliklerine izin verilmiştir. Ayrıca eşlerini Suriye'deki Süryani cemaatinden buldukları görülmektedir (Özmen, 2006). Genç Süryani kadınların arasında Suriye'den evlenerek gelenler ile araştırma sırasında karşılaşmıştır.

TABLO: 15 ETNİK KİMLİKLERİNE GÖRE BERDEL DURUMU

Berdel Durumu	Kürt	Arap	Süryani	Toplam %
Berdel evliliği yapanlar	73,9	26,1	0	100
Berdel evliliği yapmayanlar	37,5	32,4	30,1	100
Toplam	42,8	31,4	25,8	100

P= ,001<,05 gruplara ilişkin yüzdeler arasındaki farklar anlamlı çıkmıştır.

Tablo 15’de berdel evliliği yapanların çoğunlukla (% 73,9) Kürt kadınlar arasında olduğu saptanmıştır. Arap kadınlar arasında berdel evliliğinin yapılmakta olduğu belirlenmiş ancak Kürt kadınlar arasında berdel evliliği yapanların Arap kadınların yaklaşık olarak üç katı olduğu tabloda görülmektedir. Mardin’de yaşayan Yezidi kültüründe berdel uygulaması ile karşılaşmak olanaklıdır (Bulut, 2009). Süryani topluluğunda berdel uygulaması yoluyla evliliğin gerçekleşmediği tablolara yansımıştır.

TABLO: 16 ETNİK KİMLİKLERİNE GÖRE KADINLARIN EVLİLİK KARARINI VERENLER

Evlilik kararını verenler	Kürt	Arap	Süryani	Toplam %
Babalar	68,6	20	11,4	100
Anneler	0	0	100	100
Aile büyükleri(dede, baba, amca)	32,2	34,4	33,3	100
Kendisi	45,5	36,4	18,2	100
Toplam	43,8	31,4	25,8	100

$P = ,006 < ,05$ gruplara ilişkin yüzdeler arasındaki farklar anlamlı çıkmıştır.

Tablo 16’da evlenmelerine babaları tarafından karar verilenlerin en çok Kürt kadınlar arasında olduğu, daha sonra Arap kadınların geldiği ve en düşük Süryani kadınlar arasında oldukları tablolara yansımıştır. Annelerin kızlarının evliliklerine karar vermelerine yalnızca Süryani kadınlar arasında rastlandığı bulgularda görülmektedir. Aile büyüklerinin (dede, baba, amca) evlilik kararını vermelerinin, üç kültürde de yaklaşık olarak aynı oranda oldukları saptanmıştır. Evlilik kararını kendileri alanların en çok Kürt kadınlar arasında olduğu, daha sonra Arap kadınlar ve en az Süryani kadınlar arasında olduğu saptanmıştır. Kadınların evliliklerine karar verenlerin tamamına yakınının ailedeki erkekler olduğu görülmektedir. Yalnızca Süryani kültüründe annelerin de kızlarının evlilik kararlarında etkin oldukları bulgulara yansımıştır. İnsanların kimlerle evleneceğine ilişkin kararların, ailedeki erkeklerin tercihi göre alındığı oldukça açık bir biçimde görülmektedir. Bulgular, kadınlarla ilgili kararlarda, kadınların yok sayıldığı ataerkil toplumun özelliklerini yansıtmaktadır. Bulgulara göre kadınların kendi yaşamları üzerinde karar almaları olanaksız görünmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Görüşülen kadınların yarısına yakını akraba evliliği yapmış ve akrabaları ile evli olan kadınların çoğunluğu da amcalarının oğullarıyla evlidirler. Kuzen evlilikleri Kürt ve Arap kültürel değerlerinde tercih edilen bir evlilik biçimidir. Ülkemizde 1998 verilerine göre akraba evlilikleri, Türkiye genelinde % 25.1 iken, GAP illerinde % 44,3 olarak görülmektedir (Elmacı ve Ceylan, 2005). Bizim bulgularımızda da (Mardin'de) kadınların yarısına yakınının (% 40,5) akraba evliliği yaptıkları görülmektedir. Bu oran GAP illerine yakın bir orandır.

Araştırmamızda yer alan kadınların evliliklerine, ailelerindeki erkeklerin (dede, baba, amca) karar verdikleri tespit edilmiştir. Önemli sayıda kadının, aileleri tarafından sorma gereği dahi duyulmadan, büyüklerin dediği olur anlayışı ile evlendirildikleri saptanmıştır. Bulgular; Kürt, Arap ve Süryani kültürlerinde, kadınların çoğunluğunun kendi yaşamları üzerinde karar alamadıklarını ortaya koymaktadır.

Evlilik kararının başlangıcı, yani söz kesimi ile düğün arasının çeşitli kaygılardan dolayı fazla uzatılmadığı tablolara yansımıştır. Evliliklerde berdel uygulaması, kız kardeşlerin değişimi ile yapılmaktadır. Berdel evliliğinin Kürt ve Arap kadınlar arasında uygulandığı belirlenmiştir. Süryani topluluğunda berdel uygulaması yoktur. Berdel uygulamasında bir çiftin evliliği üzerinde yapılan anlaşmaya diğer çift de uymak zorunda olduğundan dengeleyici bir yön bulunmaktadır. Berdel uygulaması ile değişik yapılan kadınların, evlilikteki durumlarının güvence altına alındığını belirtmemiz olanaklıdır. Berdel evliliğinde bu güvence bazen sürdürülmesi gereken bir zorunluluk da olabilmektedir. Ayrıca kan davaları ya da kız kaçırma gibi taraflar arasında çatışma yaratan durumlar da berdel uygulaması uzlaşma yaratarak ölümle sonuçlanacak şiddeti önlemektedir.

Mardin'de yapılan evliliklerde, dini nikah hemen yapılırken, resmi nikahın çoğunlukla çocukların doğumu ya da okula başlaması gibi zorunluluk durumlarında gerçekleştiği belirlenmiştir. Kadınların yaklaşık yarısına yakınının ailesinin kızları evlenirken erkek tarafından başlık parası aldıkları görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Başlık parasının Kürt ve Arap topluluğunda uygulandığı bulgularımızda görülmektedir. Bazı Kürt kadınları, başlık parası alınmadığını ve süt hakkı adıyla erkek tarafının bir miktar ödeme yaptığını belirtmişlerdir.

Evlilik yaşının 12 yaşlarına kadar düştüğü bulgularımızda görülmektedir. Kız çocuklarının eğitim kurumlarından alınarak evlendirildikleri görülmektedir. Görücü usulü ile ya da küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının oranlarının üç kültürde de yüksek oldukları belirlenmiştir. Kürtler ve Araplar arasında evlenme engeli olmamasına

rağmen, Süryani topluluğu Müslümanlar ile evliliğe asla onay vermemektedir. Dolayısıyla Süryaniler arasında eş seçimi Suriye’de yaşayan Süryani cemaatinden gerçekleşmektedir.

Sonuç olarak Mardin’de kadınların kimlerle evleneceğine ilişkin kararları, aile büyüğü erkeklerin aldığı ve akraba evliliklerinin tercih edildiği bulgularımızda açık bir biçimde görülmektedir. Kadınların evlilikleri ve evlenme biçimlerinin etnik ya da dinsel kimlikle ilişkilendirilemeyeceği ortadadır. Bu durum aşiret örgütlenmesi, ataerkil toplum yapısı ile ilişkilidir. Aşiret varlığını akraba evlilikleri aracılığıyla sürdürür. Toplum kapalı bir toplumdur ve akraba evlilikleri ile kültürel değerlerini korumakta parçalanmayı önlemektedir.

KAYNAKÇA

- ALTUNTEK, N.S. (1993), *Van Yöresinde Akraba Evliliği*, Kültür Bak. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 190, Gelenek-Görenek ve İnançlar Dizisi: 14, Ankara
- BEŞİKÇİ, İ.(1969), *Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti)*, Doğan Yayınevi, Ankara
- BİLGE, Y. (2001), *Geçmişten Günümüze Süryaniler*, Zvi-Geyik Yayınları, 3. Baskı, İstanbul
- BULUT, M. (2009) "Güneşe Yüzünü Dönerler" *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt 15, Sayı:60, 255-260, Ankara
- EMİROĞLU, K. AYDIN, S. (2003), *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- ELMACI, N. CEYLAN, A. (2005) *Gelenekten Geleceğe Antropoloji*, "Diyarbakır'ın Göç Alan Bir Semtinde Akraba Evlilikleri ve Değişim" 129-140, Epsilon Yayınları, 1.Baskı, İstanbul
- ERİKSEN, T.H.(2009, *Küçük Yerler Derin Mevzular*,"*Sosyal ve Kültürel Antropolojiye Giriş*" Avesta Yayınları, Diyarbakır
- İLBARS, Z. (1991),"Aile ve Gelenek, Türk Ailesinin Geleneksel Yapısı" *Türk Aile Ansiklopedisi*, 2.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 540-544
- ÖZMEN, A.(2006), *Tur Abdin Süryaniler Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar*, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkbilim (Etnoloji) Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara
- LEVİ-STRAUSS, C.(1983), *Din ve Büyü*, (Çev: A.Güngören), Yol Yayınları, İstanbul
- TEZCAN, M. (2000), *Türk Ailesi Antropolojisi*, İmge Kitabevi, Birinci Basım, Ankara
- TİMUR, S.(1972), *Türkiye’de Aile Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara
- TİLLİON, G. (2006), *Harem ve Kuzenler*, (Çev:Ş. Tekeli ve N. Sirman), İstanbul, Metis Yayınları
- ŞİMŞEK, M. (2003), *Süryaniler ve Diyarbakır*, Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul
- YALÇIN-HECKMANN, L. (1995), *1980’lerin Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, "Aşiretli Kadın: Göçer ve Yarı-Göçer Toplumlarında Cinsiyet Rollerini ve Kadın Stratejileri" Hazırlayan: Ş. Tekeli, İletişim Yayınları, 3.Baskı, İstanbul

MARDİN'DE EVLİLİKLER

Özet

Kadınların evlenme yaşları, köylerde 12-14 yaşlarına kadar düşmektedir. Kadınların yarısına yakının akraba evliliği yaptığı ve evli olanların çoğunluğunun amcalarının oğullarıyla evli oldukları belirlenmiştir. Kuzen evlilikleri özellikle Kürt ve Arap kültürel değerlerinde tercih edilen evlilik biçimi olmasına rağmen Süryani kültüründe de uygulanmaktadır. Kadınların evlenmelerine ilişkin kararları ailenin erkekleri (baba, dede, amca) alarak, neredeyse kadınları yok saymaktadırlar. Söz kesimi ile düğün arasının çeşitli endişelerden ötürü fazla uzatılmadığı saptanmıştır. Berdel uygulaması kız kardeşlerin değişimi ile gerçekleşmektedir. Berdel uygulaması evliliklerde ekonomik kolaylık sağlarken, ailelerin ilişkilerini sağlamlaştırmakta, kız kaçırma ve kan davası gibi durumlarda uzlaşma sağlamaktadır. Evlenirken dini nikah hemen yapılırken, resmi nikahın çocuğun doğumu ya da okula başlaması gibi zorunluluk duyulan durumlar da gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Kürt ve Arap topluluğunda evlenirken kadınlar için keğın ailesinden başlık parası alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kadın, evlilik, kuzen evliliği, berdel

MARRIAGE IN MARDİN

Abstract

The age of the women getting married in Mardin in the villages is down to 12-14 years . Nearly half of the women are intermarried and the ones that are married are mostly married to their uncles' sons. Despite the fact that cousin marriages are preferred particularly in Kurdish and Arabic cultures, it's being practiced also in Syriac culture. The decision that the women should get married is made by the male individuals of the family (father, grandfather, uncle) and women are almost ignored. It's known that the period between the agreement (before marriage) and marriage is not prolonged due to various concerns. The practice of 'berdel' (trade) is being made by exchanging the sisters. This practice is useful economically, makes the relationship between families stronger and makes it easier to compromise under situations like kidnapping the woman and blood feud. When getting married, religious marriage is immediately conducted but it's noticed that official marriage is conducted under circumstances like the child being born or starting to study. In Kurdish and Arabic societies, a certain amount of money is demanded from the man's family by the woman's family (what is being known as 'başlık parası')

Keywords: women, marriage, cousin marriage, berdel